

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: ФУТУРОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

© 2018 БУРЕННІКОВА Н. В., ЗАВГОРОДНІЙ І. В.

УДК 330.3:338.24:303.22:631.1:51-77
JEL Classification: C52; D61; M21

Буреннікова Н. В., Завгородній І. В.

Методичні підходи до формування ефективного механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств: футурологічні аспекти

Мета статті полягає у дослідженні методичних підходів до формування ефективного механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств з урахуванням прогностичних значень результативності цієї діяльності у процесі розробки відповідної стратегії, що сприятиме адекватнішому сценарному плануванню. Розглянуто погляди окремих дослідників на визначення дефініцій «економічна діяльність», «механізм економічної діяльності сільськогосподарських підприємств» і вказано на деякі спільні риси та відмінності між поняттями «економічна діяльність» і «господарська діяльність». Визначено складові механізму економічної діяльності сільськогосподарських підприємств, вказано на основні напрями її удосконалення в контексті результативності та на необхідність введення поняття «футурологічна результативність» економічної діяльності з обґрунтуванням доцільності врахування її при прийнятті та реалізації управлінських рішень у процесі такої діяльності. Запропоновано авторську функціональну консолідовану модель оцінювання та регулювання рівня результативності економічної діяльності (футурологічної результативності) сільськогосподарських підприємств з метою прогнозування в процесі SEE-управління. Окреслено основні елементи стратегії економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вишукуванням шляхів покращення значень футурологічної результативності у контексті SEE-управління, котре має враховувати встановлені характерні ознаки зазначеної вище результативності як інституту національної економіки в системі сучасних соціально-економічних відносин.

Ключові слова: господарська діяльність, економічна діяльність, механізм, ефективність, результативність, прогнозування, SEE-управління.

Рис.: 3. **Бібл.:** 21.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2018-4-169-175>

Буреннікова Наталія Вікторівна – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри моделювання та інформаційних технологій в економіці, Вінницький національний аграрний університет (вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна)

E-mail: n.burennikova@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2529-1372

Researcher ID: i-8441-2018

Завгородній Ігор Вікторович – аспірант, Вінницький національний аграрний університет (вул. Сонячна, 3, Вінниця, 21008, Україна)

E-mail: igorzavg@ukr.net

УДК 330.3:338.24:303.22:631.1:51-77
JEL Classification: C52; D61; M21

UDC 330.3:338.24:303.22:631.1:51-77
JEL Classification: C52; D61; M21

Буреннікова Н. В., Завгородній І. В. Методические подходы к формированию эффективного механизма управления экономической деятельностью сельскохозяйственных предприятий: футурологические аспекты

Burennikova N. V., Zavgorodnii I. V. Methodological Approaches to the Formation of an Effective Mechanism for Managing Economic Activity of Agricultural Enterprises: Future Aspects

Цель статьи заключается в исследовании методических подходов к формированию эффективного механизма управления экономической деятельностью сельскохозяйственных предприятий с учетом прогностических значений результативности этой деятельности в процессе разработки соответствующей стратегии, способствующей адекватному сценарному планированию. Рассмотрены взгляды отдельных исследователей на определение дефиниций «экономическая деятельность», «механизм экономической деятельности сельскохозяйственных предприятий», и указаны некоторые общие черты и различия между понятиями «экономическая деятельность» и «хозяйственная деятельность». Определены составляющие механизма экономической деятельности сельскохозяйственных предприятий, указаны основные направления ее совершенствования в контексте результативности и необходимость введения понятия «футурологическая результативность» экономической деятельности с обо-

The aim of the article is to study methodological approaches to the formation of an effective mechanism for managing economic activity of agricultural enterprises, taking into account the forecast values of efficiency of such activity in the process of developing an appropriate strategy contributing to adequate scenario planning. The views of individual researchers on defining «economic activity», «mechanism of economic activity of agricultural enterprises» are considered, and some common features and differences between the concepts of «economic activity» and «business activity» are indicated. The components of the mechanism of economic activity of agricultural enterprises are identified. Furthermore, there highlighted the main directions of its improvement in the context of efficiency and the need to introduce the concept of «future efficiency» of economic activity with the rationale for taking it into account in making and implementing management decisions in the process of such activity. The author proposes a functional consolidated model for assessing and regulating the level of efficiency of economic activity (future efficiency) of agricultural enterprises for the purpose of forecast-

снованием целесообразности учета ее при принятии и реализации управленческих решений в процессе такой деятельности. Предложена авторская функциональная консолидированная модель оценки и регулирования уровня результативности экономической деятельности (футурологической результативности) сельскохозяйственных предприятий с целью прогнозирования в процессе SEE-управления. Определены основные элементы стратегии экономической деятельности сельскохозяйственных предприятий. Перспективы дальнейших исследований связаны с изысканием путей улучшения значений футурологической результативности в контексте SEE-управления, которое должно учитывать установленные характерные признаки указанной выше результативности как института национальной экономики в системе современных социально-экономических отношений.

Ключевые слова: хозяйственная деятельность, экономическая деятельность, механизм, эффективность, результативность, прогнозирование, SEE-управление.

Рис.: 3. Библ.: 21.

Буренникова Наталия Викторовна – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой моделирования и информационных технологий в экономике, Винницкий национальный аграрный университет (ул. Солнечная, 3, Винница, 21008, Украина)

E-mail: n.burennikova@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2529-1372

Researcher ID: i-8441-2018

Завгородний Игорь Викторович – аспирант, Винницкий национальный аграрный университет (ул. Солнечная, 3, Винница, 21008, Украина)

E-mail: igorzavg@ukr.net

ing in the process of SEE management. The main elements of the strategy of economic activity of agricultural enterprises are determined. Prospects for further research are associated with finding ways to improve the values of future efficiency in the context of SEE management, which should take into account the established characteristic features of the above mentioned efficiency as an institution of the national economy in the system of modern socio-economic relations.

Keywords: economic activity, economic activity, mechanism, effectiveness, efficiency, forecasting, SEE management.

Fig.: 3. Bibl.: 21.

Burennikova Nataliia V. – Doctor of Sciences (Economics), Professor, Head of the Department of Modeling and Information Technologies in Economy, Vinnytsia National Agrarian University (3 Soniachna Str., Vinnytsia, 21008, Ukraine)

E-mail: n.burennikova@ukr.net

ORCID: 0000-0002-2529-1372

Researcher ID: i-8441-2018

Zavgorodnii Igor V. – Postgraduate Student, Vinnytsia National Agrarian University (3 Soniachna Str., Vinnytsia, 21008, Ukraine)

E-mail: igorzavg@ukr.net

Постановка проблеми. Однією з найважливіших проблем удосконалювання дієвості аграрної сфери є підвищення ефективності економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Неодмінною умовою розвитку підприємств є активізація їхньої економічної діяльності з використанням відповідних потенціалів, тому з'ясування сутності цієї діяльності на основі системного, процесного та прогностичного підходів потребує дослідження.

Трансформаційні процеси в аграрному секторі економіки позначаються на управлінні економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств, що зумовлює необхідність теоретичного обґрунтування таких процесів. Це потребує необхідності формування новітнього, ефективного механізму управління економічною діяльністю зазначених підприємств. Причини неефективного управління вітчизняними сільськогосподарськими підприємствами полягають у недостатньому розумінні сутності економічного механізму управлінської діяльності. Це призводить до неналежного виконання як основних, так і специфічних функцій і методів управління, а також до неефективного їхнього використання в поточній діяльності підприємств та в перспективі.

Пошуки шляхів сталого розвитку економіки України органічно поєднані з розробкою і застосуванням фундаментальних принципів і методів управління, котрі слугують підґрунтям відповідного механізму. Ефективний механізм управління такою діяльністю має сприяти зростанню фінансових результатів діяльності цих підприємств, тому набувають актуальності проблеми знаходження відповідного йому як теоретичного, так і методичного інстру-

ментаріїв, їхнього застосування на засадах, адекватних реальній економіці. Окрім цього, потребує також уточнення аналіз сучасних підходів до розуміння термінів «механізм», «економічний механізм» тощо з урахуванням вимог сьогодення. Це актуалізує і питання стосовно перспектив подальшого розвитку підприємств на базі ефективного механізму управління економічною діяльністю підприємств такої важливої виробничої сфери економіки, якою є сільське господарство, котре забезпечує населення продовольством, а промисловість – відповідною сировиною.

Аналіз останніх досліджень. Значний внесок у розробку теоретико-методологічних засад стосовно економічної діяльності зробили такі вчені, як В. Андрійчук [1], Г. Башнянин [2], Г. Калетнік [3], І. Кириленко [4], М. Кропивко [5], Ю. Малік [6], О. Олійник [7], Н. Поліщук (Буреннікова) [8; 11], М. Худолій [9], М. Юрій [10], В. Ярмоленко [8; 11] та ін. Вони збагатили економічну науку фундаментальними ідеями, які стали фактором нових світоглядних орієнтацій.

При цьому залишаються малодослідженими механізм управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств, умови та фактори, що впливають на процес управління, взаємозумовленість і взаємозв'язок між ними, визначаючи його специфіку та результати зазначеної вище діяльності з окресленням прогнозів у діяльності підприємств. Більшість дослідників розглядають окремо економічні, організаційні й інші аспекти процесу управління, що обмежує можливості комплексного розв'язання проблеми. Недостатня увага приділяється визначенню теоретичних засад і специфіці формування

механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств з метою реалізації результатів такого управління для виявлення майбутніх напрямків діяльності підприємств.

Метою статті є висвітлення методичних підходів до формування ефективного механізму управління економічною діяльністю сільськогосподарських підприємств з урахуванням прогнозних значень результативності цієї діяльності у процесі розробки відповідної стратегії.

Викладення основного матеріалу. Розуміння сутності категорії «економічна діяльність» сільськогосподарських підприємств, яка є однією з найскладніших в економічній парадигмі, й уточнення методичних підходів до формування ефективного економічного механізму розвитку цих підприємств сприятиме підвищенню їх конкурентоспроможності та ефективному розвитку аграрної галузі в цілому.

Починаючи ще від представників філософської антропології Гелена А., Плеснера Г., Шелера М. та ін., де під філософською антропологією мали на увазі людину як вихідну та кінцеву точки філософування, діяльність вважали у суспільстві важливою ознакою людини. Діяльність, як зазначає Кривуля О., – це якісно відмінний від процесів у живій і неживій природі спосіб взаємодії людей з середовищем, який характеризується цілеспрямованістю, опосередкованістю штучно виготовленими знаряддями, сумісністю та іншим. Центральне місце у філософських шуканнях, філософствуванні, як далі продовжує автор, займає людина як суб'єкт діяльності, її походження, сутність, призначення і сенс її буття [12].

Як зауважує О. Олійник, предметом широких дискусій серед представників різних економічних шкіл і напрямків, яка знаходить своє відображення і в наукових працях багатьох сучасних дослідників, є визначення сутності економічної діяльності [7, с. 40–41].

Слід зазначити також, що на сьогодні у законодавстві України існує підхід до ототожнення дефініцій «економічна діяльність» і «господарська діяльність». Провідними економістами України також наводяться визначення категорії «економічна діяльність», які співпадають з визначеннями категорії «господарська діяльність». Зокрема, С. Мочерний економічну діяльність визначає як найважливішу форму свідомої та цілеспрямованої трудової діяльності людей, у процесі якої вони здебільшого вступають в активні зв'язки з природою та економічні зв'язки й відносини між собою для створення економічних благ у різних сферах суспільного відтворення (безпосередньому виробництві, обміні, розподілі, споживанні) [13].

У частині 1 ст. 3 Господарського кодексу України наводяться ознаки господарської діяльності, де вона визначається як «...діяльність суб'єктів господарювання у сфері суспільного виробництва, спрямована на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг вартісного характеру, що мають цінову визначеність» [14]. У цьому визначенні наводяться й такі ознаки господарської діяльності, як: особливий суб'єктний склад (господарську діяльність здійснюють суб'єкти господарювання); особлива сфера здійснення господарської діяльності; сфера суспільного виробництва; вартісний характер результатів госпо-

дарської діяльності, що мають цінову визначеність тощо. Господарська діяльність розглядається як суспільно корисна діяльність членів суспільства, їх спілок (об'єднань) щодо виготовлення продукції, надання послуг, виконання робіт.

Стосовно економічної діяльності зазначимо, що, наприклад, Юрій М. економічній діяльності дає таке визначення: економічна діяльність – це всі види господарської діяльності людей, які спрямовано на задоволення їхніх потреб і забезпечення матеріальних умов життя, а також на те, щоб перетворювати ресурси на потрібні для людини економічні блага – товари і послуги, що задовольняють ту чи іншу потребу людини й наявні в розпорядженні суспільства в обмеженій кількості [10].

Існує і протилежна точка зору. Наприклад, автори Гринькова В., Жук Л., Жук І. виокремлюють у діяльності підприємств виробничо-господарську, економічну і соціальну, фінансову і зовнішньоекономічну [15; 16].

Важливо підкреслити, що у наших дослідженнях особливого значення набуває врахування в економічній діяльності суспільних відносин. «Суспільні відносини – це категорія, що виражає спосіб сукупного взаємозалежного буття певних груп людей, сутність якого (цього способу) зводиться до наявності для них реальної можливості вступити з необхідністю в актуальний взаємозв'язок через діяльність і її продукти» [12, с. 393].

Із урахуванням зазначеного дамо таке визначення економічної діяльності: *економічна діяльність* – це соціально значуще динамічне функціонування економічної системи певного ієрархічного рівня, обумовлене суспільними (у тому числі ринковими) відносинами, котре викликане взаємодією людини із зовнішнім середовищем, яке відбувається у певних умовах (соціальних, екологічних, політичних, технологічних, економічних, демографічних, географічних, природних, організаційних та ін.) та спрямоване на певну мету, котрої досягає із відповідним результатом конкретними засобами.

Вона містить:

- об'єкт (окрема людина, колектив тощо);
- суб'єкт;
- предмет (як реалізована мета діяльності);
- мету (яка за [12] характеризує «...суб'єкт відносно його намірів, мотивів, потреб та інтересів діяльності; консолідує їх у цілеспрямовану діяльність, тобто надає останній риси усвідомленості, організованості, запрограмованої послідовності етапів проходження. Через результат мета пов'язана і з предметом діяльності, оскільки предмет у процесі діяльності стає реалізованою ціллю, цебто результатом» [12, с. 386]);
- засоби (пов'язують суб'єкт, об'єкт і саму діяльність);
- власне діяльність (тобто здійснення її як динамічного процесу, процесу функціонування системи);
- умови діяльності (ними вважатимемо складний комплекс явищ і обставин, які уможливають саму діяльність і сприяють її завершенню; вони проявляються завдяки взаємодії людини з середовищем);
- результат.

Вважатимемо згадані вище складові відповідними частинами механізму економічної діяльності сільськогосподарських підприємств як у рослинництві, так і в тваринництві. При цьому матимемо на увазі й визначення механізму за Мочерним С. (господарського механізму зокрема): «Господарський механізм – сукупність форм, методів та важелів використання економічних законів, розв’язання суперечностей суспільного способу виробництва, реалізації власності, а також всебічного розвитку людини» [17, с. 16].

У футурологічному контексті (футурологія (від лат. futurum – майбутнє та грец. λόγος – вчення) – наука прогнозування майбутнього, в тому числі шляхом екстраполяції існуючих технологічних, економічних або соціальних тенденцій) нас цікавить результативність функціонування та розвитку економічної системи, а отже, результативність економічної діяльності. І, як відомо, поняття «футурологія» означає методику і спосіб прогнозування в різноманітних сферах і галузях знання.

У сучасних умовах господарювання виникає необхідність враховувати наслідки економічної діяльності з оперативним впливом (регулюванням) на таку діяльність, що вимагає не тільки розкриття відповідних її тенденцій, а й вказування певних напрямків (векторів) та вишукування відповідних резервів такої діяльності із конкретними прогнозами на основі наукової методології, окресленням

шляхів, засобів тощо досягнення мети діяльності. У цьому контексті розглянемо авторський підхід, який назвемо «футурологічною результативністю» та вкажемо місце показників цієї результативності у механізмі економічної діяльності сільськогосподарських підприємств. Він ґрунтується на пізнанні, вимірюванні, оцінюванні, моделюванні, прийнятті відповідного науково обґрунтованого управлінського рішення з метою його реалізації на основі моделей авторів Буреннікової (Поліщук)-Ярмоленка [8]. На рис. 1 зображено авторську функціональну консолідовану (від «consolidatio»: «con» – спільно, разом; «solid» – цілий) модель оцінювання та регулювання рівня результативності економічної діяльності (футурологічної результативності) сільськогосподарських підприємств підприємства з метою прогнозування в процесі SEE-управління.

Футурологічна результативність посідає відповідне місце у механізмі економічної діяльності сільськогосподарських підприємств (рис. 2).

При цьому зазначимо, що Анрі Кульман вважав економічним механізмом систему взаємозв’язків явищ, що виникають у певних умовах під впливом початкового імпульсу [18]. Іноді економічний та господарський механізми розглядають як частину та ціле; господарський механізм при цьому вважають основою організаційно-економічного механізму. Наприклад, автор Завадський Й. економічний механізм розглядає як складовий елемент господарського

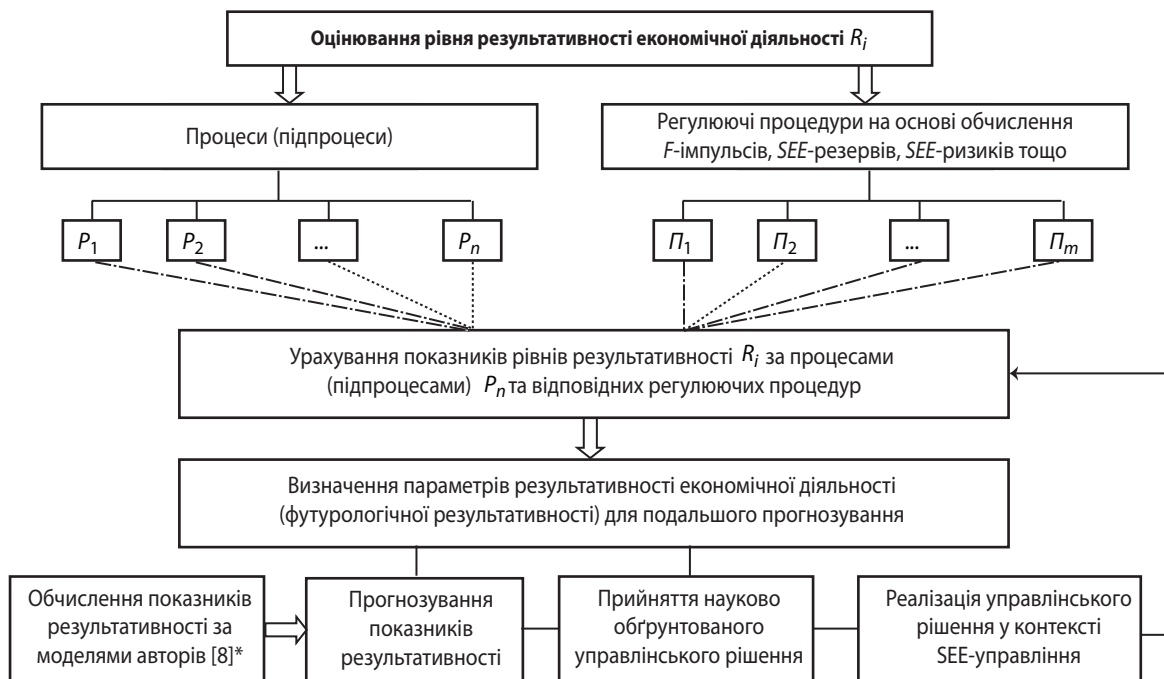

Рис. 1. Функціональна консолідована модель оцінювання та регулювання рівня результативності економічної діяльності (футурологічної результативності) сільськогосподарських підприємств з метою прогнозування в процесі SEE-управління

Джерело: побудовано авторами на основі [8]

*Примітка. Відповідно до [8] моделі складових результативності економічної діяльності мають такий вигляд:

кількісна складова результативності (масштабність) $J_K = J_G J_{I+Z/N}$;

якісна складова результативності ефективності $J_E = J_{G/Z} J_{V/G}$;

інтегральний показник результативності $J_R = J_K J_E$

механізму. Він вважає, що цей механізм містить економічні стимули (державні економічні стимули виробництва й матеріальні стимули праці) та важелі (планування, го-

спрозрахунок, фінансування, умови реалізації продукції, виробничо-технічне обслуговування, умови господарювання, різні ліміти, собівартість продукції, рентабельність

Рис. 2. Механізм економічної діяльності сільськогосподарських підприємств

Джерело: власна розробка на основі [8]

виробництва тощо) [19]. А науковець Арабянц З. господарський механізм позиціонує як комплекс органічно взаємозалежних форм, методів, засобів, структур, нормативів і інших важелів господарювання, призначених для реалізації задач і досягнення цілей виробничої системи [20].

Ми під механізмом економічної діяльності сільськогосподарських підприємств матимемо на увазі сукупність цілей, принципів, функцій, показників, інструментарію (важелів, методів), результатів тощо та дієві взаємозв'язки, які мають місце за певних умов під впливом F-імпульсів. Під F-імпульсами у відповідних процесах (процесом вважаємо послідовність певних дій), що відбуваються протягом економічної діяльності, розумітимемо за [11] фактори, які слугують формуванню продуктів цього процесу; погоджувемось із авторами моделей складових результативності, що «...продуктами процесу є витрати, чистий та загальний продукти; масштабність, ефективність і результативність процесу» [11] тощо.

Механізм ґрунтується на системному підході та потребує SEE-управління (регулювання). Він має бути цілеспрямованим. У подібному контексті автор Садеков А. [21] механізмом управління вважає систему впливу на об'єкт управління з метою досягнення бажаного результату, як систему організації господарського процесу, що представлена комплексом факторів, що є взаємодоповнюючими і взаємозалежними та мають власні форми управлінського впливу.

У прогностичному контексті в механізмі управління (у тому числі й SEE-управління) важливе місце посідає передбачення наслідків економічної діяльності – футуро-

логічної результативності. Її значення вираховуватимемо за допомогою показників цієї результативності, про що йшлося у функціональній консолідованій моделі, наведеній вище, стосовно оцінювання та регулювання рівня футурологічної результативності із використанням таких методів (котрих на сьогодні нараховується понад 200), серед яких є комбіновані (зокрема, дерево цілей та ін.), експертні (Дельфі, інтерв'ю тощо), формалізовані (наприклад, метод екстраполяції) та ін.

За допомогою механізму економічної діяльності вибудовується відповідна стратегія розвитку сільськогосподарських підприємств, як рослинництва, так і тваринництва, котра містить такі складові, які відображено на рис. 3.

Стратегія економічної діяльності сільськогосподарських підприємств може стати підґрунтям для розробки короткотермінових і середньострокових програм економічного та соціального розвитку регіону, області й сприяти дієвому управлінню цією діяльністю. При цьому, як і автори [9], під дієвістю (або дієвим управлінням економічною діяльністю) матимемо на увазі результативну діяльність як поєднання масштабності – кількісної складової та ефективності – якісної складової цієї результативної діяльності.

Висновки. На підґрунті оновленого підходу до визначення дефініції «економічна діяльність» доведено, що методологія дослідження механізму ефективної економічної діяльності сільськогосподарських підприємств ґрунтується на системному, процесному та прогностичному підходах до формування його складових. Обґрунтовано, що у механізмі цієї діяльності значну роль відіграє футуро-

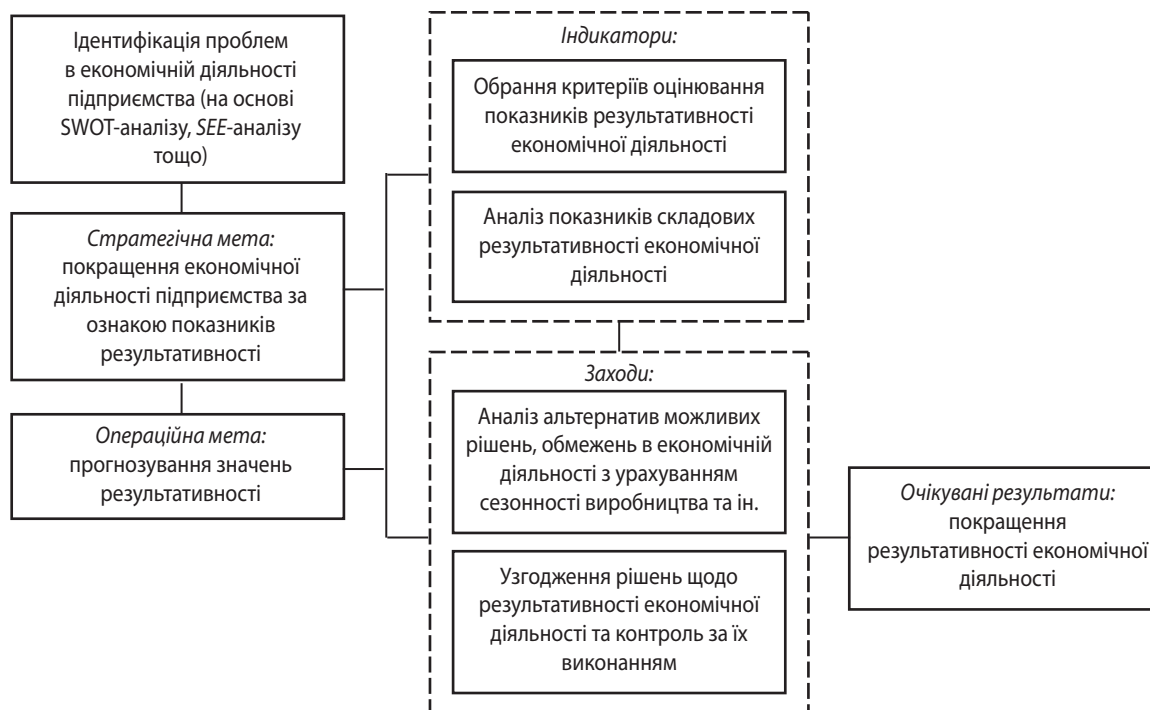

Рис. 3. Елементи стратегії економічної діяльності сільськогосподарських підприємств

Джерело: власна розробка

логічна результативність із відповідними складовими. Це уможливає використання методу сценарного планування, котрий віддзеркалює гіпотетичну послідовність процесів (підпроцесів) у функціонуванні систем (діяльності підприємств), причинно-наслідкові зв'язки між процесами та ключові показники складових результативності, що мають важливе значення для прийняття рішень. Показано місце такої результативності як у механізмі ефективної економічної діяльності підприємства, так і в стратегії розвитку регіону, області, на якій базується наукова обґрунтованість і реалізація відповідного управлінського рішення. Подальші наукові розвідки пов'язані з вишукуванням шляхів покращення значень футурологічної результативності у контексті SEE-управління. Таке управління має враховувати встановлені характерні ознаки зазначеної вище результативності як інституту національної економіки в системі сучасних соціально-економічних відносин, а також структуру, розміщення та спеціалізацію галузей сільського господарства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств : підручник. Київ : КНЕУ, 2002. 624 с.
2. Економічні системи : монографія / за ред. Г. І. Башнянина. Львів : Вид-во Львів. комерц. акад., 2006. Т. 1. 484 с.
3. Калетнік Г. М., Мазур А. Г., Кафлевська С. Г. Планування діяльності підприємств : навч. посіб. Вінниця : ТОВ «ПЦ «Енозіс», 2008. 300 с.
4. Кириленко В. І. Соціалізація господарського механізму та її вплив на стан соціально-економічного розвитку України. URL: www.ecsocmen.edu.ua
5. Кропивко М. Ф., Ксенофонов М. М., Хміль Н. В. Напрями удосконалення державного управління аграрним сектором в умовах децентралізації влади та дерегуляції господарської діяльності. *Економіка АПК*. 2015. № 3. С. 5–14.
6. Малік М. Й., Забуранна Л. В. Перспективи розвитку підприємницької діяльності на сільських територіях України. *Економіка АПК*. 2015. № 8. С. 5–14.
7. Олійник О. В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві : монографія. Київ : ЦНЛ, 2006. 288 с.
8. Буреннікова Н. В., Ярмоленко В. О. SEE-управління на базі складових результативності як засіб підвищення дієвості процесу функціонування складних систем: сутність, методологія. *Бізнес Інформ*. 2016. № 1. С. 145–152.
9. Худолій Л. М. Складові економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Ефективна економіка*. 2011. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_26
10. Юрій М. Ф. Людина і світ : підручник. Київ : Дакор, 2006. 460 с.
11. Ярмоленко В. О., Буреннікова (Поліщук) Н. В. Використання F-імпульсів як індикаторів спрямованості наслідків процесів функціонування складних систем в авторському SEE-аналізі дієвості процесів на основі складових результативності. *Сборник научных трудов SWorld*. 2015. Вып. 1 (38). Т. 18. Экономика. С. 4–13.
12. Кривуля О. М. Філософія : навч. посіб. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. 592 с.
13. Економічна енциклопедія : у 3 т. Т. 1 / редкол.: С. В. Мочерний (відп. ред.) та ін. Київ : Академія, 2000. 864 с.
14. Щербина В. С. Господарське право : підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 640 с.
15. Гриньова В. М., Салун М. М. Організація виробництва : підручник. Харків : ВД «ІНЖЕК», 2007. 576 с.

16. Жук Л. А., Жук І. Л., Неживець О. М. Господарське право України : підручник / [кер. авт. кол. Л. А. Жук]. Київ : Кондор, 2003. 400 с.

17. Мочерний С. В., Устенко О. А., Чеботар С. І. Основи підприємницької діяльності. Київ : Академія, 2001. 280 с.

18. Кульман А. Экономические механизмы / под ред. Н. И. Хрусталевой. М.: Прогресс, Универс, 1993. 192 с.

19. Завадський Й. С. Управління сільськогосподарським виробництвом у системі АПК : підручник. Київ : Вища школа, 1992. 367 с.

20. Арабянц З. А., Берг Л. В., Удодов В. Г. Хозяйственный механизм предприятия в новых экономических условиях. Краснодар : Книжное изд-во. 1991. 303 с.

21. Садеков А. А. Управление предприятием в условиях кризиса : монография. Донецк : ДонГУЭТ, 2006. 178 с.

REFERENCES

Andriichuk, V. H. *Ekonomika ahrarnykh pidpriemstv* [The economy of agrarian enterprises]. Kyiv: KNEU, 2002.

Arabyants, Z. A., Berg, L. V., and Udodov, V. G. *Khoziaystvennyu mekhanizm predpriyatiya v novykh ekonomicheskikh usloviyakh* [The economic mechanism of the enterprise in the new economic conditions]. Krasnodar: Knizhnoye izd-vo, 1991.

Buriennikova, N. V., and Yarmolenko, V. O. «SEE-upravlinnia na bazi skladovykh rezultatyvnosti yak zasib pidvyshchennia diievosti protsesu funktsionuvannia skladnykh system: sutnist, metodolohiia» [SEE-management based on the components of effectiveness as a means of increasing the efficiency of the process of functioning of complex systems: the essence, methodology]. *Biznes Inform*, no. 1 (2016): 145-152.

Ekonomichna entsyklopediia [Economic Encyclopedia], vol. 1. Kyiv: Akademiia, 2000.

Ekonomichni systemy [Economic systems], vol. 1. Lviv: Vyd-vo Lviv. komerts. akad., 2006.

Hrynyova, V. M., and Salun, M. M. *Orhanizatsiia vyrobnytstva* [Organization of production]. Kharkiv: VD «INZHEK», 2007.

Kaletnik, H. M., Mazur, A. H., and Kaflevska, S. H. *Planuvannia diialnosti pidpriemstv* [Planning of enterprise activity]. Vinnytsia: TOV «PTs «Enozis», 2008.

Khudolii, L. M. «Skladovi ekonomichnoi bezpeky subiektiv hospodarskoi diialnosti» [Components of economic security of economic entities]. *Efektivna ekonomika*. 2011. http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_1_26

Kropyvko, M. F., Ksenofontov, M. M., and Khmil, N. V. «Napriamy udoskonalennia derzhavnogo upravlinnia ahrarnym sek-

torom v umovakh detsentralizatsii vlady ta derehuliatcii hospodarskoi diialnosti» [Directions of improvement of state management of agrarian sector in conditions of decentralization of power and deregulation of economic activity]. *Ekonomika APK*, no. 3 (2015): 5-14.

Kryvulia, O. M. *Filosofia* [Philosophy]. Kharkiv: KhNU im. V. N. Karazina, 2010.

Kulman, A. *Ekonomicheskiiye mekhanizmy* [Economic mechanisms]. Moscow: Progress; Univers, 1993.

Kyrylenko, V. I. «Sotsializatsiia hospodarskoho mekhanizmu ta yii vplyv na stan sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy» [Socialization of the economic mechanism and its influence on the state of socio-economic development of Ukraine]. www.ecsocmen.edu.ru

Malik, M. I., and Ziburanna, L. V. «Perspektyvy rozvytku pidpriemnytskoi diialnosti na silskykh terytoriiakh Ukrainy» [Prospects for the development of entrepreneurial activity in rural areas of Ukraine]. *Ekonomika APK*, no. 8 (2015): 5-14.

Mochernyi, S. V., Ustenko, O. A., and Chebotar, S. I. *Osnovy pidpriemnytskoi diialnosti* [Basics of entrepreneurial activity]. Kyiv: Akademiia, 2001.

Oliinyk, O. V. *Ekonomichniy mekhanizm rozshyrenoho vidt-vorennia v silskomu hospodarstvi* [Economic mechanism of extended reproduction in agriculture]. Kyiv: TsNL, 2006.

Sadekov, A. A. *Upravleniye predpriyatiyem v usloviyakh krizisa* [Enterprise management in a crisis]. Donetsk: DonGUET, 2006.

Shcherbyna, V. S. *Hospodarske pravo* [Economic law]. Kyiv: Yurinkom Inter, 2009.

Yarmolenko, V. O., and Buriennikova (Polishchuk), N. V. «Vykorystannia F-impulsiv yak indyikatoriv spriamovanosti naslidkiv protsesiv funktsionuvannia skladnykh system v avtorskomu SEE-analizi diievosti protsesiv na osnovi skladovykh rezultatyvnosti» [Using F-pulses as indicators of the direction of the consequences of the processes of functioning of complex systems in the author's SEE-analysis of the effectiveness of processes based on the components of the performance]. *Sbornik nauchnykh trudov SWorld*, vol. 18 *Ekonomika*, no. 1 (38) (2015): 4-13.

Yurii, M. F. *Liudyna i svit* [Human and world]. Kyiv: Dakor, 2006.

Zavadskyi, I. S. *Upravlinnia silskohospodarskym vyrobnytstvom u systemi APK* [Management of agricultural production in the agroindustrial complex]. Kyiv: Vyshcha shkola, 1992.

Zhuk, L. A., Zhuk, I. L., and Nezhyvets, O. M. *Hospodarske pravo Ukrainy* [Economic law of Ukraine]. Kyiv: Kondor, 2003.